

Bijlage HAVO
2011

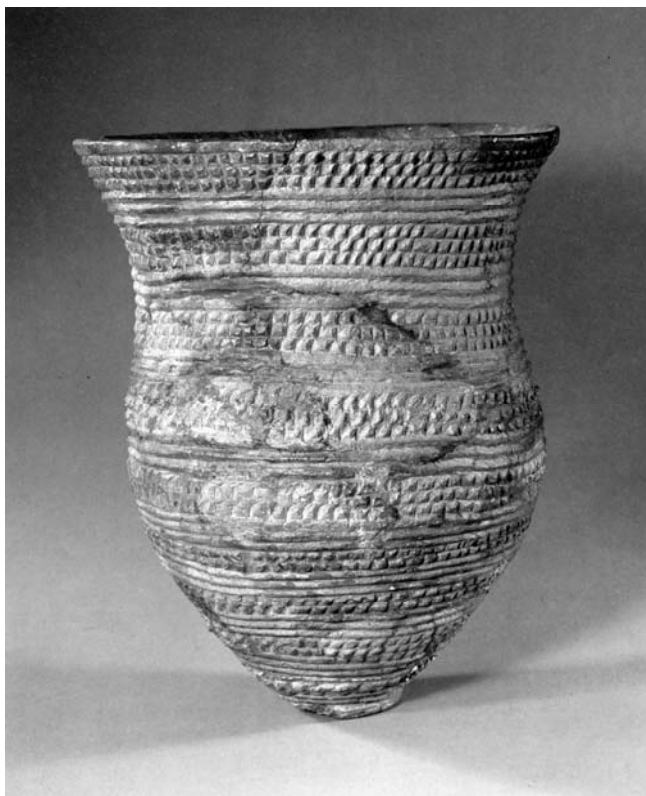
tijdvak 2

geschiedenis (pilot)

Bronnenboekje

bron 1

Foto van een klokbeker van gebakken klei gevonden in Barneveld. Door de vondst van dit soort klokbekers wordt de samenleving die zich omstreeks 2.000 v. Chr. ontwikkelt de “Klokbekercultuur” genoemd. Deze klokbeker met wikkeldraadmotief is 44 centimeter hoog:

bron 2

In de oudheid werd Asclepius vereerd als god van de artsen. In Epidaurus (in Griekenland) stond een aan hem gewijde tempel. Mensen die genezing zochten, werden te slapen gelegd in het heiligdom. Op de muren van de tempel staan verhalen uit de vierde eeuw over wonderbaarlijke genezingen, waaronder die van Ambrosia die aan één oog blind was:

Ambrosia lachte om sommige van de genezingen; want het was toch onmogelijk dat manken en blinden alleen al door het zien van een droom zouden genezen. Toen ging zij daar slapen en had een droombeeld. De god scheen bij haar te staan, zeggend dat hij haar zou genezen, maar zij moest dan als vergoeding een zilveren varken in de tempel plaatsen, ter herinnering aan haar hardleersheid. Na deze woorden sneed hij haar blinde oog open en goot er een smeersel in. En toen het dag was geworden, ging zij genezen heen.

bron 3

De Griekse arts Hippocrates schreef zijn boek "Epidemieën" in de vierde eeuw v.Chr. Hierin zegt hij:

Degene die medicijnen wil studeren, moet over de volgende onderwerpen iets leren. Ten eerste moet hij de effecten van de seizoenen en de verschillen hierin in acht nemen. Ten tweede moet hij de warme en koude wind bestuderen. Ten slotte moet hij het effect van water op de gezondheid niet vergeten. Het varieert in smaak en gewicht en het heeft daarom een verschillend effect op het lichaam. Als laatste moet hij het leven van de inwoners onderzoeken; zijn ze zware drinkers en eters zodat ze niet tegen inspanning kunnen, of zijn ze dol op werk en oefening en verstandige eters en matige drinkers?

bron 4

In 452 trok Attila, de koning der Hunnen (een nomadenstam uit Oost-Azië) met zijn krijgers op naar Rome om het te plunderen. Na enkele maanden van belegering trekt Attila zijn legers terug. De kroniekschrijver Prosper geeft in circa 455 een verklaring voor het wegtrekken van de Hunnen:

Attila verzamelde zijn in Gallië (Frankrijk) verspreide troepen om op te rukken naar Italië. (...) Voor de keizer en de Senaat en het Romeinse volk leek er geen beter voorstel dan een delegatie naar deze zeer barbaarse koning te sturen om bij hem om vrede te smeken. Onze hoogst gezegende paus Leo, vertrouwend op de hulp van God, die de rechtvaardigen nooit is afgevallen tijdens hun beproevingen, nam deze taak op zijn schouders, vergezeld van twee Romeinse bestuurders, consul Avienus en prefect Trygetius. De uitkomst was wat zijn geloof hem had ingegeven, want toen de koning het gezelschap had ontvangen, was hij zo onder de indruk van de aanwezigheid van de hogepriester, dat hij zijn leger het bevel gaf de oorlog op te geven. Nadat hij vrede had beloofd, trok Attila zich terug tot achter de Donau.

bron 5

Gedurende zijn regeerperiode heeft de Frankische koning Karel de Grote (747-814) strijd geleverd met de Saksen. De Saksen leefden in het huidige Duitsland en hielden vast aan oude Germaanse tradities. Begin negende eeuw wil koning Karel de strijd beslissen en roept hij zijn leenmannen op tot de strijd. Deze brief richt hij aan abt Fulrad van het klooster St. Denis (bij Parijs):

Wij maken u bekend dat onze algemene vergadering dit jaar doorgaat in het oosten van Saksen, bij de rivier Bode, bij de plaats Stassfurt (aan de oostgrens van het rijk). Wij bevelen u naar bovengenoemde plaats te gaan met al uw manschappen, behoorlijk gewapend en toegerust, zeven dagen voor het feest van Johannes de Doper. U zult naar die plaats komen, gereed om ten strijde te trekken, waarheen wij het ook bevelen. Dat wil zeggen, met de nodige wapens en uitrusting, maar ook met voedsel- en kledingvoorraden voor de oorlog. Iedere ruiters moet beschikken over een schild, een lans, een zwaard, een dolk, een boog en een gevulde pijlenkoker. Op uw wagens neemt u verschillende gereedschappen mee, zoals bijlen, schaven, grote boren, oorlogsbijlen, houwelen, ijzeren schoppen en andere benodigdheden voor de strijd. U moet voorzien zijn van voedsel voor drie maanden en wapens voor zes maanden. En wij dragen u op dat u vreedzaam zult optrekken naar bovengenoemde plaats. Door welke streek van het koninkrijk u ook trekt, u zult niets anders nemen dan gras voor het vee, hout en water. En zorg ervoor dat uw vazallen optrekken samen met hun karren en mannen tot zij bij bovengenoemde plaats zijn, zodat de afwezigheid van een heer geen gelegenheid is om zich te misdragen. Zorg dat u niet nalatig bent als u in de toekomst nog begunstigd wil worden.

bron 6

In de tijd van Karel de Grote (omstreeks 800) vindt een culturele bloeitijd in West-Europa plaats. Karels leermeester, de monnik Alcuinus, schrijft aan Karel:

Als velen zich laten inspireren door uw doelstellingen zal er in het rijk van de Franken een nieuw Athene geschapen worden, nee beter nog, namelijk een Athene verfijnder dan het oude, omdat het onze, veredeld door het onderricht van Christus, het Griekse Athene in wijsheid voorbijstreeft. De Ouden hadden alleen Plato als leraar en toch, geïnspireerd door de zeven vrije kunsten, schitterden zij reeds; onze beschaving is echter bovendien begiftigd met de zeventvoudige volheid van de Heilige Geest, en die zal alle waardigheid van de wereldse wijsheid overschaduwden.

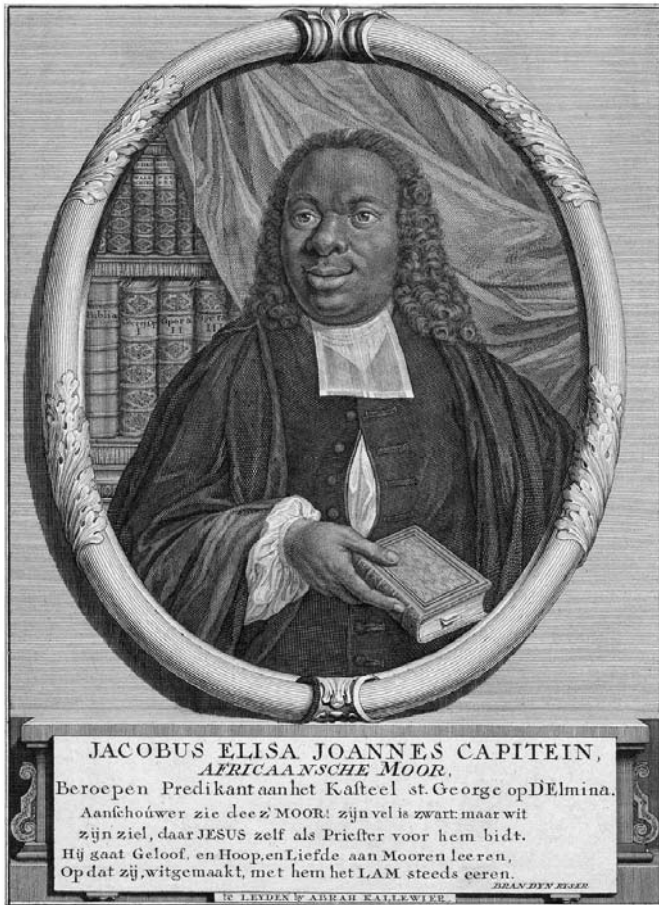
bron 7

Marino Cavalli is de ambassadeur van Venetië aan het hof van de Franse koning Frans I. Cavalli schrijft een portret van de koning aan het einde van diens regeerperiode in 1546:

Daar ligt naar mijn gevoel Frankrijks sterkte: eenheid en gehoorzaamheid. Zonder twijfel behoort de vrijheid tot de meest waardevolle dingen op aarde. Maar niet alle mensen zijn de vrijheid waardig. Er zijn mensen die geboren zijn om te gehoorzamen, anderen zijn gemaakt om te bevelen. Handelt ge andersom, dan zult ge de rampen op uw hoofd krijgen die Duitsland teisteren en die vroeger de Spaanse natie geschokt hebben. Aldus hebben de Fransen, die zich misschien weinig geschikt voelden om zichzelf te regeren, hun vrijheid en hun wil helemaal in handen van hun koning gelegd.

bron 8

Jacobus Capitein (1717-1747) wordt op 8-jarige leeftijd als slaaf verkocht. Hij krijgt de kans theologie te studeren en wordt de eerste zwarte predikant. In zijn proefschrift verwerpt hij de idealen van de Verlichting met Bijbelse argumenten:

Onderschrift

Jacobus Elisa Joannes Capitein, Afrikaanse Moor, beroepen predikant aan het kasteel St. George op D'Elmina.

Aanschouwer, zie deze Moor! Zijn vel is zwart, maar wit zijn ziel,
daar Jezus zelf als Priester voor hem bidt,
Hij gaat Geloof, en Hoop, en Liefde aan Moren leren,
Opdat zij, witgemaakt met hem het Lam steeds eren.

Toelichting

“Moor” betekent hier een zwarte Afrikaan, met “het Lam” wordt Jezus bedoeld.

bron 9

In maart 1798 ontvangt het bestuur in Brabant een lijst met handtekeningen van verschillende Brabantse bestuurders die ten overstaan van burgers de volgende eed hebben afgelegd:

Ik verklaar een onveranderlijke afkeer te hebben tegen het stadhouderschap, de aristocratie en de regeringloosheid.

bron 10

John Stuart Mill (1806-1873) is een beroemde econoom. Hij is van 1865 tot 1867 lid van het Britse Lagerhuis (parlement) en pleit daar voor invoering van vrouwenkiesrecht. In 1869 schrijft hij in "De slavernij der vrouw":

Inmiddels is de vrouw inderdaad de lijfeigene van haar echtgenoot in geen geringer mate dan gewone slaven. Aan het altaar doet zij de gelofte hem levenslang te zullen gehoorzamen. Zij kan geen daad doen zonder ten minste zijn stilzwijgende goedkeuring. Zij kan geen eigendommen verkrijgen anders dan voor hem. Zodra zij iets verwerft, zelfs door een erfenis, wordt het vanzelf het zijne. In dit opzicht is de positie van de vrouw, onder het gewone Engelse recht, ongunstiger dan die van slaven die volgens de wetten van veel landen wel eigen bezittingen kunnen hebben. (...)

Boven alles heeft de vrouwelijke slaaf in de christelijke landen een erkend recht en wordt het als haar zedelijke verplichting beschouwd om haar meester geslachtsgemeenschap te weigeren. Niet aldus de gehuwde vrouw. Ook als zij per ongeluk getrouwd is met een onmenselijke dwingeland, die haar haat, die haar graag kwelt en die zij verafschuwt, dan nog kan hij haar dwingen tot de laagste vernedering die een menselijk wezen kan ondergaan.

bron 11

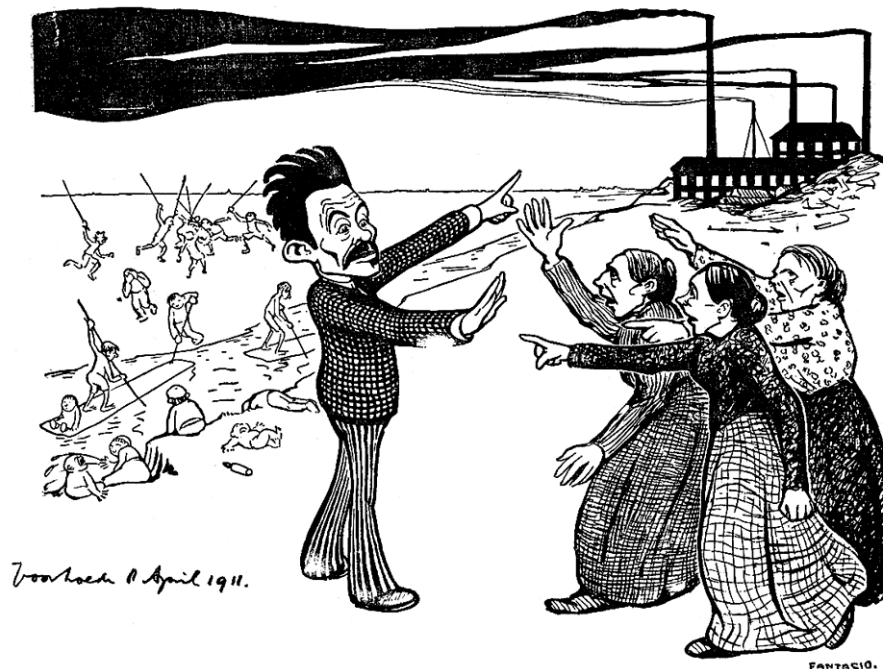
Op 15 mei 1891 schrijft de leider van de rooms-katholieke kerk, paus Leo XIII, in de encycliek (een brief aan de gelovigen) "Rerum Novarum" (over nieuwe zaken) het volgende:

Want toen in de vorige eeuw de vroegere gilden waren afgeschaft, zonder dat nieuwe hulpmiddelen in de plaats kwamen, en bovendien de staatsinstellingen en de wetten zich hadden losgemaakt van de voorvaderlijke godsdienst, vielen de arbeiders, niet verenigd en onverdedigd als zij waren, langzamerhand ten prooi aan onmenselijke praktijken van hun meesters en aan een bandeloze concurrentiezucht. De ellende werd nog vergroot door een allesverslindende woeker, die, alhoewel meermalen door de Kerk veroordeeld, telkens weer, zij het in andere vormen, door hebzuchtige speculanten wordt gedreven. Hierbij komt het feit, dat slechts enkelen nagenoeg de gehele heerschappij verkregen over de arbeidsmarkt en over heel de handel, zodat een zeer klein aantal machtige geldmagnaten een bijna-slavenjuk heeft opgelegd aan de onafzienbare menigte proletariërs (arbeiders).

bron 12

Een spotprent van Fantasio uit april 1911, met als titel "De socialisten en de vrouwenarbeid":

De Socialisten en de Vrouwenarbeid.

Schaper: „Wat, jehi zou thuis bij je kinderen willen blijven? En dan ze zoo nu en dan 'n mep geven. Naar de fabriek ga je, verstaan!

Onderschrift

Schaper: "Wat, jullie zou thuis bij de kinderen willen blijven? En dan ze zo nu en dan 'n mep geven. Naar de fabriek ga je, verstaan!"

Toelichting

Johan Schaper was Kamerlid voor de SDAP (de socialistische partij) tussen 1899 en 1934.

bron 13

Een Franse prentbriefkaart uit de Eerste Wereldoorlog:

De tekst op de prentbriefkaart luidt:

“De Geallieerden

Het mysterieuze India strijdt aan de zijde van het loyale Engeland om de beschaving te verdedigen.”

Toelichting

Frankrijk en Engeland zijn bondgenoten in de Eerste Wereldoorlog, India is een kolonie van Engeland in deze tijd.

bron 14

Op 11 september 1943 ontvangt de politie van Groningen de volgende telex:

Aan alle aangeslotenen:

De detachementcommandant der marechaussees te Kamp Westerbork verzoekt opsporing, aanhouding en voorgeleiding van de navolgende Jodinnen:

1. Mathilde B.

Geboren te Rotterdam, 11-3-1923,

Signalement: lengte plusminus 1.65, slank flink postuur, knap uiterlijk, geen Joods type, blond kroezig haar, gekleed in donkere rok met roze trui en draagt waarschijnlijk lichte beige regenjas.

2. Sophie S.

Geboren 23-8-1922,

Signalement: lengte plusminus 1.60, geen Joods type, donkerblond haar met een rol, gekleed in een donkerblauw mantelpak.

Zij zijn in het bezit van persoonsbewijzen maar niet van distributiebescheiden.

Beide Jodinnen behoren tot een groep, welke te werk is gesteld op een wasserij te Meppel, zij zijn 10-9-1943 omstreeks 18.00 uur voor het laatst gezien op het station van N.S. Meppel.

Toelichting

Kamp Westerbork was tijdens de bezetting een doorvoerkamp voor Nederlandse Joden. 107.000 Joden werden via dit kamp naar concentratiekampen in Polen gedeporteerd, 250 mensen wisten uit kamp Westerbork te ontsnappen. Zowel Sophie als Mathilde weten de oorlog in "de onderduik" te overleven. De achternamen zijn uit privacy overwegingen weggelaten.

bron 15

Een reclameaffiche uit de jaren 1960 voor de 2CV van het Franse automerk Citroën, de zogenaamde “lelijke eend”:

De tekst op het reclameaffiche luidt:

“la liberté! (= de vrijheid)

la liberté en 2CV (= de vrijheid in de 2CV)”

bron 16

In 1982 brengt de populaire Nederlandstalige band Doe Maar een nieuwe single uit, getiteld “De Bom”. Een deel van tekst luidt:

Carrière maken (voordat de bom valt)

Werken aan m'n toekomst (voordat de bom valt)

Ik ren door m'n agenda (voordat de bom valt)

Veilig in het ziekenfonds (voordat de bom valt)

En als de bom valt, dan lig ik in m'n nette pak

Diploma's en m'n cheques op zak, mijn polis en mijn woordenschat,

Onder de flatgebouwen van de stad naast jou

Laat maar vallen dan, het komt er toch wel van

Het geeft niet of je rent, 'k heb jou nooit gekend

'k Wil weten wie jij bent, 'k wil weten wie jij bent

Jij moet nog huiswerk maken (voordat de bom valt)

Een diploma halen (voordat de bom valt)

E is mc kwadraat (voordat de bom valt)

Mit nach nebst nächts samt bei seit von zu zuwider entgegen ausser aus

(voordat de bom valt)